

*Безвесільна О. М., д-р. техн. наук., проф., професор,
Чепюк Л. О., канд. техн. наук., доцент
Державний університет «Житомирська політехніка»*

ФІЛЬТРАЦІЯ ВИХІДНОГО СИГНАЛУ СТРУННОГО ГРАВИМЕТРА

Результати вимірювань прискорення сили тяжіння (ПСТ), отримані за допомогою будь-якого гравіметра, містять великі похибки вимірювань.

Ці похибки викликані тим, що гравіметр вимірює проекцію сукупності сигналів на вісь чутливості: корисного сигналу (прискорення сили тяжіння) та сигналу перешкоди, що визначається, здебільшого, вертикальним прискоренням (яке у 10^3 перевищує корисний сигнал) [1].

Тому є потреба у вирішенні проблеми фільтрації вихідного сигналу струнного гравіметра (СГ) автоматизованої авіаційної гравіметричної системи (АГС).

Рівняння руху АГС для визначення аномалії ПСТ Δg має вигляд [1,2]:

$$\begin{aligned} \Delta g = f_z + \frac{v^2}{r} \left\{ 1 - 2e \cdot \left[1 - 2 \cos^2 \varphi \cdot \left(1 - \frac{\sin^2 k}{2} \right) \right] \right\} + \\ 2\omega_3 v \sin k \cos \varphi - 2\dot{h} \frac{e}{r} v \cos k \sin 2\varphi \\ + 2 \frac{\gamma_0 h}{r} + \omega_3^2 h \cos^2 \varphi - \ddot{h} - \gamma_0, \end{aligned} \quad (1)$$

де f_z – вихідний сигнал СГ; g_z – ПСТ вздовж осі чутливості СГ; v – швидкість ЛА; r – радіус місцезнаходження ЛА; e – стиск еліпсоїда; φ – географічна широта; k – курс ЛА; ω_3 – кутова швидкість обертання Землі; h – висота ЛА над еліпсоїдом; $\dot{h}$ – вертикальна швидкість ЛА; $\ddot{h}$ – вертикальне прискорення ЛА; γ_0 – довідкове ПСТ.

Перепишемо рівняння руху АГС у вигляді

$$\Delta g = f_z + E + A - \ddot{h} - \gamma_0, \quad (2)$$

де f_z – вихідний сигнал гравіметра АГС;

$$E = \frac{v^2}{r} \left\{ 1 - 2e \cdot \left[1 - 2 \cos^2 \varphi \cdot \left(1 - \frac{\sin^2 k}{2} \right) \right] \right\} + \text{— поправка Етвеша; } A = 2 \frac{\gamma_0 h}{r} + \omega_3^2 h \cos^2 \varphi \text{ — поправка}$$

$$2\omega_3 v \sin k \cos \varphi - 2\dot{h} \frac{e}{r} v \cos k \sin 2\varphi$$

за висоту; $\gamma_0 = \gamma_{0e} (1 + 0.0052884 \sin^2 \varphi - 0.0000059 \sin^2 2\varphi)$ – довідкове значення ПСТ; $\gamma_{0e} = 9.78049 \text{ м/с}^2$ – довідкове екваторіальне значення ПСТ.

Вихідний сигнал струнного гравіметра АГС після обчислення і введення поправок E , A , γ_0 можна записати у вигляді:

$$T = f_z = g_z + \ddot{h}, \quad (3)$$

де $\ddot{h}$ – похибка від впливу вертикального прискорення ЛА.

У роботі [1] отримано аналітичні вирази спектральних щільностей корисного сигналу $G_{\Delta g}(\omega)$ та вертикального прискорення ЛА $G_{\ddot{h}}(\omega)$.

При частотах, менших за 0.1 рад/с, система літак-автопілот суттєво зменшує ефекти впливу вертикального прискорення; при частотах понад 0.1 рад/с спектральна густина вертикального прискорення прямує до нескінченності. Тому необхідно забезпечити процес фільтрації вихідного сигналу СГ із частотою 0.1 рад/с.

Пропонується спосіб фільтрації вихідного сигналу СГ шляхом обрання частоти власних коливань СГ, що дорівнює 0,1 рад/с. Тому, для вихідного сигналу СГ можна записати співвідношення [3]:

$$T(\tau) = \int_{-\infty}^{+\infty} w(t-\tau) T_0(\tau) d\tau, \quad (4)$$

де $w(t-\tau)$ – вагова функція фільтрації СГ; $\tau = 2\pi k$ ($k=1,2,\dots$) – інтервал часу обчислень пристроєм обчислення вихідного сигналу СГ. При цьому:

$$w(t) = \int_{-\infty}^{+\infty} W(j\omega) e^{j\omega\tau} d\omega = 2\omega_0 \left[\frac{\sin \omega_0 t}{\omega_0 t} \right], \quad (5)$$

де ω_0 – власна частота гравіметра; $W(j\omega)$ – функція передачі фільтрації, що визначається на основі спектральних щільностей корисного сигналу ПСТ і завад.

Саме за допомогою низькочастотної фільтрації з частотою зрізу 0.1 рад/с, можна відокремлювати g від $\ddot{h}$ із точністю 1 мГал. При цьому у вихідному сигналі СГ також усуваються інші компоненти збурень, переважна частота яких більша за 0,1 рад/с. До таких збурень належать поступальні віброприскорення, переважна частота яких 3140 рад/с; кутові віброприскорення, переважна частота яких понад 0,1 рад/с.

Отже, частота власних коливань СГ дорівнює 0,1 с⁻¹.

Вихідний сигнал СГ подається у БЦОМ, яка обчислює вихідний сигнал струнного гравіметра за формулою:

$$T'(\tau) = \int_{-\infty}^{+\infty} 2\omega_0 \left[\frac{\sin \omega_0(t-\tau)}{\omega_0(t-\tau)} \right] T(\tau) d\tau, \quad (6)$$

У результаті отримуємо вихідний сигнал T' нового СГ, який містить лише корисний сигнал ПСТ. У ньому відсутні всі похибки, переважна частота яких більша за 0.1 рад/с.

Тому рівняння руху АГС із СГ для визначення аномалії ПСТ матиме вигляд:

$$\begin{aligned} \Delta g = f_z + \frac{v^2}{r} \left\{ 1 - 2e \cdot \left[1 - 2\cos^2 \varphi \cdot \left(1 - \frac{\sin^2 k}{2} \right) \right] \right\} \\ + 2\omega_3 v \sin k \cos \varphi - 2\dot{h} \frac{e}{r} v \cos k \sin 2\varphi + \\ 2 \frac{\gamma_0 h}{r} + \omega_3^2 h \cos^2 \varphi - \gamma_0. \end{aligned} \quad (5)$$

У рівнянні (7) відсутнє вертикальне прискорення $\ddot{h}$.

Використання СГ у якості фільтра низьких частот є найоптимальнішим способом вирішення проблеми фільтрації впливу вертикального прискорення на вихідні покази СГ.

Список використаних джерел

1. Безвесільна О.М. Авіаційні гравіметричні системи та гравіметри [Текст]: монографія / О. М. Безвесільна. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 604с.
2. Патент на винахід 109746, Україна, МПК G01V 7/06 (2006.01). Авіаційна гравіметрична система для вимірювань аномалій прискорення сили тяжіння / Безвесільна О.М., Ткачук А. Г., Л.О. Чепюк.
3. Безвесільна О. М. Струнний гравіметр авіаційної гравіметричної системи [Текст]: монографія / О.М. Безвесільна, Л.О. Чепюк. – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 208 с.